

אשכולות

השילוח השבועי של תלמידי "ישיבת כפר ביבנא"

"לזכר עולם יהיה צדיק" | לע"נ מרן ראש הישיבה הרב חיים יעקב גולדויכט זצ"ל בן הרה"ח ישראל אלעזר זצ"ל נלב"ע ב' באדר א' התשנ"ה | ת.נ.צ.ב.ה.

פרת כפורים

הרב אהרון פרידמן שליט"א

פרשת "שמיני" - "פרה"

כב' באדר ב' התשס"ז

גיליון מס' 59

(שנה שניה)

- / קול דמי מוכיח /
- / זעקים בלא רוח /
- / ונהרות דמו כמו זורמים /
- / בעורה ובשרה של אם עגל /
- / והיא שרופת אש /
- / ואמו קוברתו - בדימה מצוה החיים /
- / בבאר נחל מים /

ד וקא סתריה וסתירותיה של פרה אדומה הם שהביאו להסברים מסויגים שונים לטעמה של מצוה זו. מהם על דרך הפשט, מהם על דרך הרמז, מהם על דרך הדרש ומהם על דרך המוסר. אנו מבקשים לנו דרך שתכליל בקרבה את כל הדרכים גם יחד.

נפתח בדרשת חכמים המופיעה בפסיקתא לפרשת פרה:

מפני מה כל הקרבנות באין זכרים וזו באה נקיבה, א"ר אייבו (משל) לבן שפחה שטינף בפלטין של מלך, א' המלך תבוא אמו ותקנח את הצואה בחזיקה, כך אמר הקב"ה תבוא פרה ותכפר על מעשה העגל.

הוא אומר הפרה האדומה הינה בבחינת כפרה לחטא העגל ועדיין צריכים אנו למודעי מה עניינה של הפרה האדומה המטהרת את מי שנטמא בטומאת מת אצל כפרת חטא העגל שכל כולו חטא של עבודה זרה הוא.

מסתבר כי הדברים קשורים לדברי חז"ל המופיעים במסכת עבודה זרה ה.

רבי יוסי אומר: לא קיבלו ישראל את התורה אלא כדי שלא יהא מלאך המות שולט בהן, שנאמר: 'אני אמרתי אלהים אתם ובני עליון כלכם', חבלתם מעשיכם 'אבן כאדם תמותו'.

המוות וטומאתו, שנסתלקו עם מתן תורה, חזרו לשכון באהלי ישראל בעקבות חטא העגל ועל כן בעקבה של הכפרה מן החטא כרוכה גם הטהרה מתוצאותיו.

ועדיין לא נחה דעתנו בהבנת משמעותה של הבאת הפרה האדומה. נראה שהפתרון מצוי במיקומה של פרשת פרה - בתחילת פרשת חוקת בסמיכות לפרשת מיתת מרים. זאת למרות שהפרשה נאמרה למשה 38 שנים קודם לכן - א' ניסן של השנה השניה.

דמיון רב יש בין פרשת פרה אדומה לפרשת עגלה ערופה. בשני המקרים ישנה נקבה מן הבקר שלא עלה עליה עול הנשחטת מחוץ למקדש. אולם גם ההבדלים ביניהן גדולים העגלה נערפת והפרה נשחטת העגלה הולכת לאיבוד ודם הפרה מוץ לנוכח המקדש. מטרתה של העגלה לבטא כי אין כפרה לדם השפוך על ידי קרבן ומוטלת חובה עליונה על החברה להקיא מתוכה את הרוצח ולהורגו. [בשל כך העגלה נערפת בהיפוך מקרבן שנשחט ודמה אינו מובא למקדש]

ניתן אולי לבאר כי הפרה האדומה באה לכפר על שפיכות דמים שקדמה לחטא העגל והיותה את יריית הפתיחה ל'חגיגה' הנוראית של אותו יז' בתמוז. וכך למדנו בסנהדרין ז':

"וירא אהרן ויבן מזבח לפניו, מה ראה? אמר רבי בנימין בר יפת אמר רבי אלעזר: ראה חור שזובח לפניו, אמר: אי לא שמענא להו - השתא עבדו לי כדעבדו בחור, ומייקים בי אם יהרג במקדש ה' כהן ונביא, ולא הויה להו תקנתא לעולם. מוטב דליעבדו לעגל, אפשר הויה להו תקנתא בתשובה."

דמו של חור כדמו של זכריה בימי בית ראשון מבעבע ועולה, דמו נדרש מידי העם כולו שענינו ראו את הדם ורגליו יצאו במחולות טרם יבש. לא מן הנמנע שחלק משמעותי מחזרת קללת המיתה של אדם הראשון תלוי בשפיכות דמים זו שביטאה יותר מכל את סיאובו הרחוק-מוסרי של חטא העגל. ומקרא מלא שנינו 'שופך דם האדם באדם דמו ישפך'.

כמה כפיית טובה היה בה ברציחה זו כלפי מרים הנביאה אמו של חור שאת מי בארה שתו ישראל במדבר. יתכן וזוהי הסיבה לכך שמשה שפך את אפרו של העגל אל הנחל היורד מן ההר והשקה בו את בני ישראל. יבואו הרוצחים והנהנים ממעשיהם על ענשם בשתית מי אמו של חור ויבואו בהם המים הטובים למרים.

אי אפשר שלא לדמות את אפרו של העגל המפוזר על פני מי הנחל [האיתן] לאפרה של הפרה המפוזר על המים החיים.

אולם, בשונה מן העגלה הערופה כאן ידועים הם הרוצחים וגם באים הם על עונשם, ורק לאחר שמתקיים בהם העונש

- המיתה, מתחיל שלב הכפרה והטהרה המבוסס על הכרת עוצמתו הנוראה של החטא ועונשו. (כך מבוארת שחיטת הפרה והזיית דמה) ומכאן להבנת סמיכות הפרשיות. סודה של הפרה ושל המים החיים נתגלה לישראל עם פטירת אמו של חור ופסיקת מי הבאר שהיו תלויים רק בה. עתה רואים

הם בחוש כי מימיהם וחיייהם מידה באו. תבוא אמו של עגל תשרף ותזרה על מי אמו של הנרצח ומתוך כך תבוא הכפרה.

ושמחת "אשכולות" ואמלאת אלהי חסדך, ואשתיםי ותלמידי

"ישיבת כפר ביבנא" ואלהי בית ישראל, "בין השמינים" סויה ואם שמה כשרי שמה

השנה יחול פסח אי"ה במוצאי שבת וא"כ ביום שבת יש שישאירו בביתם פת ע"מ לסעוד סעודה ראשונה ושניה. מובן שמה טוב ומה נעים לכולם את כל החמץ ע"י אכילתו קודם הגיע זמן איסורו, אמנם נשאלת השאלה מה יש לעשות בחמץ שנתר במהלך השבת.

בשו"ע (סימן תמ"ה סעיף א') נפסק: "כיצד ביעור חמץ? שורפו, או פוררו וזודה לרוח או מטיל לים וכו' והמנהג לשורפו". וביאר המשנ"ב (סק"ז): "דחוששין לדעת הפוסקים בר' יהודה דאמר - אין ביעור חמץ אלא שריפה".

בנידון דידן לא שייך לבער את החמץ באש מפני השבת, וא"כ הבה ונבדוק אפשרויות נוספות לביעור החמץ:

א. 'פורר וזורה לרוח' בעניין פירור הלחם לכאורה יש בדבר משום טוחן, אמנם כתב הרמ"א בסימן שכ"א סעיף י"ב בשם הגה"מ: "מותר לפרד לחם לפני התרנגולין דהואיל וכבר נטחן אין לחוש, דאין טוחן אחר טוחן".

ולעניין זורה בשבת מובן שאין איסור, מפני שאין בדבר הפרדת אוכל מפסולת אלא מפרר הכל.

ב. 'מטיל לים' כתב המשנ"ב (סק"ה):

"אבל אם משליכו לבית הכסא הרי הוא כמבוער מן העולם לגמרי, כיוון ששום אדם לא יוכל ליהנות ממנו".

ובפרט בבתי כסא שבימינו שהחמץ אינו נשאר בבור שבחצר אלא מובל לביוב, ואינו בעולם כלל שחשוב כאילו נזרק לים.

ג. זריקת החמץ בפח האשפה פסק השו"ע (סימן תמ"ה סעיף ג') "אם הפקידו (את החמץ) וזרקו למקום הפקר קודם זמן האיסור, אין עליו חובת ביעור...".

א"כ מובן שאם זרקו בפח האשפה שברשותו, אף שהחמץ נפסד ומתכלך ואין מי שיאכלנו וגם מפקידו, מ"מ כיוון שהוא בחצירו ועדיין ראוי למאכל כלב, עדיין חייב בביעור.

ואף אם יוציא את הפח לרה"ר לא יועיל לפטרו משריפתו, שעדיין הפח ברשותו וכן פח של העירייה (הנקרא "צפרדע") חשוב גם כשלו, שהרי מיועד לציבור ולא הפקר. ואף אם תאמר שהפח הוא ברשות העירייה ולא ברשותו, כיוון שהעירייה מנוהלת ע"י יהודים, נמצא מניח את החמץ ברשות יהודי.

אמנם אם מבטל החמץ קודם הנחתו בפח, כגון ששופך עליו אקונומיקה ומבטלו מאכילת כלב, אין חייב לבערו (פסקי תשובות סימן תמ"ה).

השאלה השבועית

האם יוצאים י"ח ארבע כוסות ביין שביעית?

הרב בן ציון אלגזי שליט"א

הירושלמי הסתפק, האם ניתן לצאת ידי חובת ארבע כוסות ביין של שביעית, שכן יתכן שדין "לכס" נאמר אף לגבי ארבע כוסות, כפי שהוא נאמר לגבי מצה (גז"ש מ'חלה), ואילו פרות שביעית אינם בגדר "לכס". וקשה, כיצד יתכן לומר שפרות שביעית אינם בגדר "לכס", הרי מקרא מלא אומר: "והייתה שבת הארץ לכם לאכלה?" ועוד, א"כ, כיצד ניתן לצאת י"ח ארבע מינים באתרוג של שביעית, הרי שם גם נאמר "לכס", ופרות שביעית אינם בגדר "לכס"? התשובה תפורסם בע"ה בגיליון הבא

טעמי המנהגים

גילוי המצות בהגדה, שפיכת יין בעשרת המכות, "לשנה הבאה ב-ב"

ע"פ אוצר טעמי המנהגים לר' שמואל פינחס גלברד

נוהגים שבשעה שאומרים ההגדה תהיה המצה מגולה עד שמגיעים ל"לפיכך אנחנו חייבים". אז יאחז הכוס ויכסה המצות. (רמ"א ס' תעג ס"ז)

1. ע"ש שאמרו חז"ל: "לחם עוני - לחם שעונים עליו דברים הרבה", אבל כשאומרים "לפיכך אנחנו חייבים" אוחזים את הכוס ביד, כדי לומר שירה על הכוס, ומכסים המצות "כיד שלא יראה הפת בושתו". (האגור הל' פסח ס' תשצח, ב"י ס' תעג ד"ה "ימ"ש", טור שם)

1. רמז לדברי החרטומים "אבצע אלוקים היא". (ד"מ ס' תעג אות יח)
2. משום שבכל מכה היו המצרים חסרים ומתמעטים. (אוצר כמ"י, ס' נא)
3. ע"ש הנאמר: "בנפול אויבך אל תשמח". (הגש"פ בקר בשם אברבנאל)

יש הנוהגים לטבול במי מלח את הביצים שאוכלים בליל הסדר. (זיו המנהגים עמ' עה)

נוהגים לומר פעמיים בשנה "לשנה הבאה בירושלים", בסיום ליל הסדר ובמוצאי יום הכיפורים.

זכר למהפכת סדום ועמורה שהיתה בליל פסח (רש"י בר' יטג), ואשת לוט שעליה נאמר שנהיתה לנציב מלח, במלח חטאה ובמלח לקתה, משום שענייה היו צרות באורחים, ואילו אנו מכריזים בתחלת ההגדה "כל דפכין ייתי ויכול". (ספר התודעה ח"ב עמ' קיג)

ע"ש מחלוקת ר' אליעזר ור' יהושע מתי ישראל נגאלים, לדעת ר"א בניסן נגאל ותשרי עתידים להגאל, ולר"י בניסן עתידים להיגאל. (ספרא חדתא עמ' 171)

מזל טוב

לאבי ויסוצקי (ד'), לנישואיו
לגד בהן (ד') לארוסיו

עמדי ואתבונן בדין "לחמניות" העשויות מקמח מצה או מתחליפי דגנים, אשר מתפחים אותם בעזרת שמרים שנעשו על טהרת הכשרות לפסח, וחזותן כלחמניות חמץ גמור, האם יש לאסור אכילתן משום מראית עין.

איתא במסכת כריתות כא:

"אמר רב דם דגים שנסו אסור, מיתבי, דם דגים ודם חגבים מותר אפי' לכתחילה? כי תניא ההיא מתניתא דאית ביה קשקשים, כי קאמר רב דלית ביה קשקשים".

וכן פסק השו"ע יו"ד סי' ס"ו ט:

"דם דגים אפי' שהוא מותר אם קבצו בכלי אסור משום מראית עין, לפיכך אם ניכר שהוא של דגים כגון שיש בו קשקשים מותר".

(וע"ע כריתות שם ובכתובות ס, ובשו"ע יו"ד סי' ס"ו סי')

והנה הרמ"א בדרכי משה (סוף סימן ס"ו) כתב:

"שמעתי שמהרש"ל בים של שלמה (פרק כל הבשר סי' נ"ב) למד מדין דם דגים שאסור משום מראית העין, לאסור בשר עוף בחלב שקדים, אא"כ הניח מן השקדים אצלו, משום מראית העין. ואין הכרח לדבריו, דשאני דם שהוא אסור כרת, משא"כ בבשר עוף בחלב שאינו אלא מדרבנן, וכן המנהג פשוט להתיר".

וכ"פ בהג"ה סי' פ"ז ס"ג שנהנו לעשות חלב משקדים ומניחים בו בשר עוף, אבל בבשר בהמה יש להניח שקדים. וכן הוא בתורת חטאת סוף כלל ס"ב.

ולמדנו מדבריהם שנחלקו בשאלה האם משום חשד איסור דרבנן אוסרים אנו לעשות דבר היותר בפרהסיא מפני מראית העין אלא בחשד איסור דאורייתא, ולדעת המהרש"ל אף בחשד איסור דרבנן חיישינן משום מראית העין.

והנה רבו האחרונים שאחזו בשיטתו של המהרש"ל וביניהם: הב"ח ביו"ד סי' ס"ו שכתב:

"ודברי מהרש"ל עיקר דאף באיסור דרבנן חיישינן למראית עין בפרהסיא, דרק לענין לאסור בחדרי חדרים נמי, הוא דיש לחלק בין איסור תורה לדרבנן".

ורצונו לומר, שבמשנה שבת (קמ"ו): שנינו:

"מי שנשרו כליו בדרך במים מהלך בהם ואינו חושש, הגיע לחצר החיצונה שוטחין בזמנה אבל לא כנגד העם... ר"א ור"ש אוסרין". והטעם מבואר בגמרא שם: "אמר רב יהודה אמר רב כל מקום שאסרו חכמים מפני מראית העין, אפי' בחדרי חדרים אסור".

ואסבר לן הב"ח שחומרא זו לאסור עשיית דבר היתר אפי' בצנעא נאמר רק לגבי חשד איסור תורה, אבל לגבי חשד איסור דרבנן אין לאסור בצנעא, אולם לענין פרהסיא אין חילוק בין איסור תורה לדרבנן ובשניהם יש חשש מראית העין. וסוף השו"ע (סי' פ"ז סק"ו) פסק שאף בחשד איסור דרבנן חיישינן למראית העין.

גם הגאון תפארת ישראל בפירושו המשנה בפרק החביית משנה ד' כתב שגם בדרבנן חיישינן למראית עין והביא ראיה מהגמרא בשבת כ"ג:

"אמר רב הונא חצר שיש לה ב' פתחים צריכה שתי נרות".

וכ"פ בשו"ע או"ח סי' תרע"א ס"ח. ומבואר שגם דבר שעיקרו הוא מדרבנן

כנר חנוכה חששו בו חז"ל משום מראית העין.

גם הגאון נודע ביהודה נראה שסבור כן, שכתב באו"ח תנינא סי' ל' אחר שנשא

ונתן בנושא דין המטריה בשבת, וז"ל:

"ועד כאן דברנו מאיסור תיקונו בשבת, אבל אם העמידו מערב שבת, אם רשאי לישא אותו ולהאחיל בו על ראשו להגן מפני החמה והגשמים, הא ודאי שמצד מראית העין שיחשדוהו שתקנו היום ראוי לאסור, לא מבטיח למאן דסבר שיש בו חיוב חטאת דפשיטא שיש למנוע ולמחות אפילו הוקם מערב שבת מפני מראית עין, אלא אפילו נימא דלית ביה איסור תורה אפי' מעמידו בשבת אלא איסור דרבנן, ג"כ שייך בו איסור מראית עין".

(וע"ע בספר שדי חמד כללים מערכת המ"ם כלל פ' מה שכתב שם)

וכ"פ בספר חכמת אדם בכלל מ' אות ג' שגם באיסורי דרבנן גזרינן מפני מראית העין וכדעת הש"ד, וכ"ד ערוך השולחן יו"ד סי' ס"ו אות ל"ג.

אתה הראת לדעת כי לפנינו להקט אחרונים, חבל נביאים, שהחמירו בחשש מראית העין אף בחשד איסור דרבנן.

אמנם, גם דעת הרמ"א איננה דעה יחידאית, שהט"ז סי' פ"ז סק"ד כתב שבדין הרמ"א נכונים וכבר נתפשט המנהג כן לעשות חלב משקדים ולהניח בה בשר עוף והואיל ואינו רק מדרבנן (אלא שסיים דמ"מ נראה שיש להניח לכתחילה שקדים גם אצל בשר עוף, אולם במקום שאין לו שקדים אין לאסור בשביל זה האכילה דכל מאי דאפשר לן לתקוני מתקנינו).

ומבואר דס"ל לעיקר הדין דאין חשש מראית העין בחשד איסור דרבנן.

וכן הפר"ח סי' פ"ז סק"ז הסכים לדברי הרמ"א להקל בבשר עוף בחלב שקדים, וכתב לדחות ראיות הש"ד, ואמר:

"שאינו לנו לגזור מדעתנו זולת מה שנתבאר בש"ס להדיא והיכא דאיתמר איתמר וכו', שאל"כ ב' בואו ונאסור בשר חיה בלי ניקור כדי שלא יטעו להתיר חלב של בהמה וכו', ואם באנו להוסיף מדעתנו יש לנו לאסור הרבה כיוצא בזה, וכבר כתבו התוס' חולין ק"ד. שאין לדמות גזרות חכמים זו לזו אלא

במקומות שהש"ס מדמה, והרמב"ם רפ"ז מהל' מאכלות אסורות התייר דם דגים שכנסן בכלי אפי' בלא קשקשים, ולא חשש למראית העין, וע"כ אין לנו לחדש גזרות מדעתנו אחר סתימת התלמוד".

ובזה נדחו ראיות הש"ד.

ובספר כרתי ופלתי (סי' פ"ז סק"ח) הוסיף לצדד כדעת הרמ"א, שעד כאן אסור חז"ל בדם דגים שהוא דם לגמרי, רק התורה התיירה, וכן הרשב"א שאסר לבשל בחלב-אשה מפני מראית העין (והובא בהלכה בשו"ע סי' פ"א ס"ד) הוא משום שחלב אשה במהותו הוא חלב גמור אלא שהתורה התיירתו, וזוהי יש לחוש למראית עין. אבל חלב שקדים אינו חלב במהותו שהרי מין פרי הוא ומשקה הוא, רק הואיל ומראהו כעין חלב קראוהו בלשון מושאל "חלב", ובעבור זה לא יקרא באמת חלב עד שנדון בו מפני מראית העין. ויין שהוא בתכלית אדום, וכי אסור ליתן לתוך תבשיל לכל יטעו בו שמראהו כמראה דם, "ואמרו הטבעיים כי הרבה ירקות ידמו לשרצים, אף אתה צא ואסורו באכילה שלא יטעו בשרצים, ישתקע הדבר. ולכן אין לזה שורש וענף ודי לאסור בבשר בהמה ולא עוף ומשה ותורתו אמת".

נמצינו למדים שרבים וכן שלמים ס"ל כדעת הרמ"א שבחשד איסור דרבנן אין חששין למראית העין.

ומעתה נבוא לנידון דידן ביחס ל"לחמניות" העשויות מקמח מצה או מתחליפי דגנים, אשר מתפחים אותם בעזרת שמרים שנעשו על טהרת הכשרות לפסח, האם יש לחוש בכך משום מראית-עין.

והנה בהשקפה ראשונה נראה לכאורה לאסור שהרי אף המקילים לעיל דהיינו הרמ"א וסיעתו, לא הקלו אלא במקום חשד איסור דרבנן, משא"כ בנדו"ד שמדובר בחשד איסור תורה של אכילת חמץ בפסח.

אכן, אחר העיון נראה שיש מקום לצדד בדבר לקולא מכמה אנפין.

ראשית, נלע"ד שמפשוט דברי הפר"ח הנ"ל נראה שסבור שאף בחשד איסור תורה אין לנו להוסיף גזרות מדעתנו לאסור משום מראית העין זולת מה שנתבאר בש"ס להדיא, וכפי שעולה מראיתנו: "שאל"כ בואו ונאסור בשר חיה בלי ניקור כדי שלא יטעו להתיר חלב של בהמה".

ומבואר שאף בחשד איסור תורה אין לנו לחוש למראית העין מדעתנו. ואכן באורח חיים סי' תס"א הביא הפר"ח דברי הרנה"ג (והובא ג"כ בשערי תשובה סי' ת"ס סק"ו) בדבר הסופגניות הנהוגות לעשותן בכל שבת זכר למן, וכן מה שנוהגים כשמטגנין דגים בשמן במחבת טחים אותם בקמח כדי שלא ידבקו, שכל זה אסור לעשותו בפסח, ואף במצה אפיה משום מעשה שהיה שאשת חבר עשתה כן, ושכנתה חשבה שהיה קמח ממש ולמחר טגנה דגים בקמח ממש, ולפיכך יש לאסור מפני מראית עין.

וכתב עליו בפר"ח וז"ל:

"ואני אומר שהכל מותר מן הדין ואין לנו לגזור גזירות מדעתנו, ומה בכך אם אשה אחת טעתה בדין וכו'".

והביא ראיה מהגמרא פסחים ל"ט:

"אמר מר זוטרא לא לימחי איניש קדרה בקמחא דאבישנא, דילמא לא בשיל שפיר ואתי לידי חימוץ".

(וכ"פ בשו"ע סי' תס"ג ס"ג: כרמל שמהבהגין אותו באור וטוחנין אותו, אין מבשלים הקמח שלו במים, שמא לא נקלה באור יפה ונמצא מחמץ כשמבשלים אותו.) ומשמע שלולא חשש זה של חימוץ היה מותר ליתן את הקמח (הכשר לפסח) לתוך התבשיל ולא היינו חוששים למראית העין.

ועוד שם:

"אמרי דבי ר' שילא ותיקא שרי, והתניא ותיקא אסור, לא קשיא הא דעבדיה במישחא ומילחא, הא דעבדיה במיא ומילחא",

וכ"פ השו"ע סי' תס"ג ס"ב:

"ותיקא, שהוא תבשיל העשוי משמן ומלח עם קמח, מותר, (דשמן הוי מי פירות ואין מחמיץ) והוא שלא יהא בו מים".

ומבואר שלא חשש למראית העין שיחשדו בו שמבשל בקמח עם מים. ועוד נאמר שם דף מ':

"איכא דאמרי רבא גופיה מחי לה קידרא בחסיסי".

ובין לפירוש רש"י שפירש קימחא דאבישנא ובין לפירוש הערוך דחסיסי הוי קמח של עדשים וכמ"ל בתוספות שם ד"ה רבא, נמצינו למדים שכל מה שמותר מעיקר הדין עבדינן בפסח ולא חיישינן למראית העין.

ומזה סיוע לדברינו לעיל, שאף באיסור תורה ס"ל להפר"ח מעיקר הדין שאין לחשוש משום מראית העין במקום שלא הוזכר בתלמוד.

ומצאתי ג"כ להגאון מוהר"ם שיק באורח חיים סי' רל"ז שכתב כן גם בדעת הכרתי והפלתי שהזכיר לעיל (סי' פ"א סק"ז) וז"ל:

"...ואף הדתם הוא איסור תורה, מכל מקום הא גם באיסור תורה נראה דלא ניהא ליה להפלתו לגזור מפני מראית-עין עין רק כתב "ודי לאסור" וכו' מפני שלא רצה לחלוק להדיא על הרמ"א וכו'".

המשך בעמוד הבא...

"ומצה אפוייה שבישלה כמו שעושים מאכל שלקות וגם לתינוקות מאכל פרפל וכו', ומיהו אינו טוב לעשות פרפיל שלא יעשו גם מקמה, וטוב הוא לאסור מפני זה".

וכתב הברכ"י שזה סמך גדול לדברי החכמים שהביא גזרתם הרב כנה"ג. ומיהו גם ראב"ן בדרך "טוב" קאמר. ובשוריי ברכה הוסיף שכן מצא להגאון ר' מרדכי ממדינה שאסר בזה. ע"כ. (וכן הסכים מהר"י עייאש בשו"ת בית יהודה).

אולם האידינה פשט המנהג להתיר בזה ופוק חזי מאי עמא דבר, וה"ט מפני שנתפרסם הדבר מאד, ומוכרים בחנויות קמח ממצה אפוייה לשם כך, והכל יודעים שאינו קמח ממש, ומשו"ה משרא שרי. וכ"כ הגאון יב"א הנ"ל בלשון זה ממש.

ובשו"ת ציץ אליעזר חלק י"ט סי' כ"ב נשאל בענין חולי הכרסת האוכלים לחם האפוי מתחליפי דגנים אם מותר להם להתפיה את הלחם הזה עם שמרים כשרים לפסח או שיש בכך משום מראית העין, והשיב וז"ל:

"ואשיבנו דמעיקרא דינא אין לאסור זאת. וכמו שחזינו להרבה יראים ושלמים שאופים ואוכלים בפסח עוגות מקמח מצה, הגם שמראיהם החיצוני הוא ממש כעוגות חמץ שאוכלים בכל ימות השנה. אולם יש גם מקום לנהוג חומרא בזה. וכעין שמביא הבאר היטב באו"ח סי' ת"ס סק"א בשם הכנה"ג בכגון דא מפני שפעם אחת אירע מכשול בדבר".

אשר על כן נלע"ד שיש מקום לצדד להקל מעיקר הדין להכין ולשווק "לחמניות" הכשרות לפסח, אם יסכימו גדולי ההוראה שבדורינו.

(יעויין בשו"ת מהר"ם שיק או"ח סי' רל"ו שכתב שאין להתיר לישראל למכור בפסח קמח של פסח, דהיינו קמח רגיל שלא עבר תהליך ליתיה והינו כשר לפסח, דחיישני למראית העין שהרואה יסבור שהוא קמח חמץ. ובסוף הדברים כתב וז"ל:

"...א"י אפילו אם יקבע שם בחנותו פיתקא שהוא קמח של פסח, והוי כעין שמנחין שקדים אצל חלב שקדים, מ"מ הרי העכו"ם הקונים מוליכין את הקמח אנה ואנה וגוי מפיפא פעי".

ומשמע שלולא חשש זה היה מותר ע"י קביעת שלט בחנות שהוא קמח של פסח, ובפרט אם ימכרו אך ורק באריזה שתציין את כשרותם לפסח, וכן יאכלו. רק במקומות שיפרסמו באמצעות שילוט וכד' את כשרות כל המוצרים לפסח על דרך מה שהתירו הפוסקים לבשל בשר בהמה בחלב שקדים אם מונחים שקדים בחלב.

והמחמיר בזה שלא לאכלם וחושש לדעת הכנה"ג שיש לגזור משום מראית העין בדברים הנהוגים לעשותם בימי השנה, תבוא עליו ברכת טוב, וכפי שכתב הראב"ן: "טוב הוא לאסור זה מפני זה". ובפרט במקומות דשכיחי פריצי בעוה"ר.

הערת העורך: כל הנדון הנ"ל שייך לאלו האוכלים מצה שרויה בפסח, אך לנוהגים כמנהגי החסידים שלא לאכול מצה שרויה, ממילא אסורים בקמח מצה ובלחמניות אלו.

עוד יש לצרף מ"ש בשו"ת מהר"ם שיק או"ח סי' רל"ו דבקמח קטניות או בקמח ממצה אפוייה אין לחשוש למראית העין, משום שאם מדקדקין בראיה יפה, רואה כל אדם ויודע שאין זה קמח מדגן או שהינו קמח מצה, אא"כ במקום דשכיחי פרוצי חיישינן.

ובשו"ת יב"א ח"ו חו"ד סי' ח' נשאל אודות מה שנהגו בכמה בתי מלון להגיש לאורחים אחר ארוחה בשרית כוס חלב סינטטי שאין בו כל תערובת של חלב אמיתי, האם אין לחוש בזה משום מראית העין ולהחמיר להצריכם שיתנו שקדים עם החלב הצימחוני הזה. ואחד מטעמיו להתיר, הוא ע"פ מ"ש הרא"ש (פ"ט דגידיה סי' ז') שזה ששינו במשנה במסכת כלאיים פ"ט משנה ב' שהשיריים והכלך אינם כלאיים אבל אסורים מפני מראית עין (ופירש הרמב"ם ששיניהם משי הם אלא שזה מראהו כצמר וזה מראהו כפשתן ולכן אסרו מפני מראית העין) שמה שאסרו חז"ל לתפור בגדי צמר או פשתן בחוטי משי זהו רק בזמנם שלא היה המשי מצוי וחששו למראית העין, אבל בזמננו שבגדי משי מצויים בינינו והכל מכירים ויודעים בהם, אין לחשוש לאסור תפירת בגדי צמר בחוטי משי.

וכ"פ תורו והשו"ע יור"ד סי' חצ"ר: וכן כאן שהחלב הצמחוני נפוץ וידוע הוא לכל, אין לאסור בו משום מראית העין. ע"כ.

ואף אנו נאמר שכיון שקמח המצה ותחליפי הדגן נפוצים הם עד למאד בימי הפסח וידועים לכל אין לאסור בזה משום מראית העין.

וכעין סברא זו כתב ג"כ הכרתי והפלתי (סי' פ"א סק"ח) וז"ל: "שלא גזרו משום מראית העין אלא כמו דם דגים שכנסו בכלי דלא שכיח, והרואה לא יתלה בדם דגים, אלא יחשוב שהוא דם בהמה ועוף. וכן חלב אשה הכנסו בכלי לא שכיח כ"כ, והרואה יתלה שהוא חלב בהמה, ומשו"ה חששו למראית העין. אבל חלב שקדים דשכיח ורגילים לבשל בחלב שקדים והוא מוטעם מאד, לא חיישינן למראית העין כלל, ומהיכא תיתי לתלות באיסור ולא בהיתר".

ובודאי גם בנידון שלנו שכיח ורגיל לבשל ולטגן בימות הפסח בקמח מצה (למעט המדקדקין במצה שרויה, וע"י שע"ת סי' ת"ס סק"ז) ומהיכא תיתי דיתלו באיסור ולא בהיתר, וכבר כתב בספר תפארת ישראל (לכלכלת השבת אות ל"ד) שאין לחוש למראית העין אלא כשיש קצת הוכחה לאיסור יותר מלהיתר.

ומשום כך התיר הגר"י גוטליב בשו"ת יגל יעקב (חו"ד סי' כ"ג והובא בשו"ת יב"א הנ"ל) להשתמש בקוקוס טחון הדומה לחמאה, לטגן בו קציצה בשר (שהוא חשד איסור תורה) ואין לחוש משום מראית העין, וכמ"ש הש"ך (סי' רצ"ח) דבמדי דשכיח לא חיישי' למראית העין, ולכן אף בבשר בהמה יש להתיר. אלא שבמסקנא לא רצה להתיר אלא ליחיד בביתו, אבל לאכול בפרהסיא וברבים לחם שנמרח בקוקוס עם בשר אין להתיר, אא"כ יעשה היכר לזה, יען כי רבו המתפרצים בעוה"ר האוכלים בשר עם חמאה. ע"כ.

והן אמת שהברכי יוסף או"ח סי' תס"ג אות ב' מצא סיוע לדברי הכנה"ג סי' תס"א מדברי הראב"ן דף ע"ג ע"ב (פסחים סי' ל"ד, ווארשא, דף ל"ד ע"ד) שכתב וז"ל:

ע"פ הספר "שרי האלף" להרה"ח עמנואל בר זצ"ל

לאחר בקשות רבות נרתם הגאון בעול הציבור, והקים ישיבה לאברכים, שם היה מוסר שיעור יומי בש"ס ופוסקים. משהתמנה רבי שמואל סלנט לרבה של ירושלים, נהג לשתף את רבי יוסף חיים בעניינים שונים ובהיותו בן שלושים עמד בראש בית דינו של הרב מבריסק וכן שימש כנאמן לניהול בית היתומים דיסקין. באותה תקופה אף עמד בראש כולל "שומרי החומות". לאחר שהוכתר כרבה של עיר הקודש ואב"ד לכל מקהלות האשכנזים, הוכרח לקבל "כתב רבנות", לאחר שרבי יצחק ירוחם הודיעו כי "אני גוזר עליך בגזירת רב". התפרסם במאבקו הבלתי מתפשר לשמירת החינוך החרדי התורני הטהור ולחם ללא לאות נגד הכנסת שינויים בסדר הלימודים ולימוד שפות זרות. רבי יוסף חיים היה מפורסם במעשי החסד הרבים, בחכמתו ובענוותנותו הרבה.

ביום י"ט באדר ב', תרצ"ה, נפטר הגאון והובא למנוחות בהר הזיתים. בצוואתו ביקש שעל מצבתו יצוין רק "פ"נ... ונקבר ביום פלוני תנצב"ה ויעמוד לגורלו לקת הימין". על ההספד ציווה שלא יאמרו יותר מאשר "חבל על יהודי זקן מארץ ישראל".

רבי יוסף חיים זוננפלד זצ"ל

נבלי"ע ביט' באדר ב' ה'תרצ"ב רבה של ירושלים

צדיקים במיתתם

קרויים זויים

פני למעלה ממאה וארבעים שנה נולד לצדיק הנסתר רבי אברהם שלמה זוננפלד בן, ויקרא שמו בישראל יוסף חיים, מי שהיה עתיד להיות מגאוני הדור וממנהיגי ירושלים.

בשנות ילדותו ונעוריו זכה להיות מתלמידיה הבולטים של ישיבת פרשבורג, ישיבתו של בעל ה"כתב סופר", בנו של החת"ם סופר זיע"א. כבר בגיל שמונה עשרה זכה הגאון והוכתר בתור "מורנו".

לאחר נישואיו ישב והגה בתורה מתוך שלווה והיה סמוך על שולחן חותנו בקויברסדורף, כשהוא הוגה בתורה תחת חסותו של הגאון רבי אברהם שאג. לפני צאתו לשם, קיבל מרבו ה"כתב סופר" את התואר "מורנו הרב רבי".

בשנת תרל"ג עלה רבי יוסף חיים לארץ ישראל, בעקבות רבו רבי אברהם והשתקע בירושלים. בימיו הראשונים בעיר הקודש לן רבי חיים ברחוב, ורק לקראת כניסת השבת נמצאה לו דירה.

למרות עניותו וצניעותו הרגישו חכמי ירושלים שרבי יוסף חיים הוא בעל כשרונות מיוחדים לעסקנות ציבורית, דבר שהיה מאוד נחוץ אז לירושלים.

עקב פגרת "בין הזמנים", הגליון הבא של "אשכולות" יצא אי"ה בפרשת "אמור" עם תחילת זמן קיץ